

ІНФОРМАЦІЙНА ВІЙНА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА СУСПІЛЬСТВО

МОНОГРАФІЯ

Інформаційна війна:
поняття, зміст, види та засоби

Вплив інформаційних війн
на економіко-політичні, соціальні
процеси у світі та окремій країні

Інформаційна боротьба:
особливості та структурні елементи

Культура, наука, право, освіта
на захисті людини від деструктивного
впливу інформаційної зброї

Спеціальні
інформаційно-психологічні
операції: сутність,
етапи, методи проведення

Інформаційна безпека
та контрпропаганда
в умовах російсько-
української війни

АНАЛІТИЧНИЙ ЦЕНТР СУЧАСНОЇ ГУМАНІТАРИСТИКИ

ІНФОРМАЦІЙНА ВІЙНА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА СУСПІЛЬСТВО

Монографія

Харків
«Право»
2026

Авторський колектив:

Л. М. Алексеєнко, доктор економічних наук, професор; *О. М. Іванченко*, доктор юридичних наук, доцент; *У. В. Ільницька*, кандидат політичних наук, доцент; *О. В. Квасниця*, кандидат економічних наук, доцент; *Н. О. Коннова*, кандидат філософських наук, доцент; *О. С. Копитова*, доктор юридичних наук, старший дослідник; *О. В. Кравченко*, доктор історичних наук, доцент; *К. В. Настояща*, доктор соціологічних наук, доцент; *М. П. Требін*, доктор філософських наук, професор; *Н. В. Федіна*, кандидат юридичних наук, доцент; *Т. О. Чернишова*, кандидат філологічних наук, доцент; *Л. В. Чупрій*, доктор політичних наук, професор

Рецензенти:

Г. М. Куц – доктор політичних наук, професор (Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди);

В. І. Палагута – доктор філософських наук, професор (Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»);

І. В. Процюк – доктор юридичних наук, професор (Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого)

*Рекомендовано до видання вченою радою
ГО «Аналітичний центр сучасної гуманітаристики»
(протокол № 4 від 17 липня 2026 р.)*

Інформаційна війна та її вплив на суспільство : монографія /
I-74 [Л. М. Алексеєнко, О. М. Іванченко, У. В. Ільницька та ін.] ; Аналіт.
центр сучас. гуманітаристики. – Харків : Право, 2026. – 506 с. – DOI:
<https://doi.org/10.31359/9786178852085>.

ISBN 978-617-8852-08-5

Колективну монографію присвячено дослідженню теоретичних, методологічних і практичних основ феномену інформаційної війни, розкрито її поняття, сутність, зміст. Особливу увагу приділено розумінню сутності та специфіки когнітивної війни як концепту сучасного гуманітарного протистояння. Проаналізовано види та засоби ведення інформаційної війни, особливості та структурні елементи інформаційної боротьби, сутність, етапи, методи проведення спеціальних інформаційно-психологічних операцій. Розглянуто вплив інформаційних війн на економіко-правові, соціальні процеси у світі та окремі країни. Особливу увагу приділено інформаційній безпеці, контрпропаганді, захисту людини від деструктивного впливу інформаційної зброї в умовах російсько-української війни.

УДК 14+316+32+33+34+35

© Алексеєнко Л. М., Іванченко О. М.,
Ільницька У. В. та ін., 2026

© ГО «Аналітичний центр сучасної
гуманітаристики», 2026

© ТОВ «Видавничий дім «Право», 2026

ISBN 978-617-8852-08-5

Зміст

Розділ 1

Інформаційна війна: поняття, зміст, види та засоби

1.1. Інформаційна війна в турбулентному світі: теоретико-методологічні засади (Требін М. П., Коннова Н. О.).....	5
Список використаних джерел.	41
1.2. Трансформація змісту інформаційної боротьби: генезис, форми та методи (Требін М. П., Коннова Н. О.)..	47
Список використаних джерел.	79
1.3. Сутність та специфіка когнітивної війни як концепту сучасного гуманітарного протиборства (Требін М. П., Коннова Н. О.)	84
Список використаних джерел.	120
1.4. Феномен когнітивної війни в доктринальному дискурсі НАТО (Чернишова Т. О.).....	124
Список використаних джерел.	154

Розділ 2

Спеціальні інформаційно-психологічні операції: сутність, етапи, методи проведення

2.1. Теоретико-методологічні засади та сутність спеціальних інформаційно-психологічних операцій (ІПсО) у контурі гібридних конфліктів (Требін М. П., Коннова Н. О.).....	158
Список використаних джерел.	191
2.2. Архітектура, етапи проєктування та методи реалізації сучасних ІПсО в цифровому медіасередовищі (Требін М. П., Коннова Н. О.).....	195
Список використаних джерел.	230
2.3. Північнокорейська тематика в спеціальних інформаційно-психологічних операціях російсько-української війни (Чупрій Л. В., Настояща К. В.).....	234
Список використаних джерел.	247

Розділ 3

Вплив інформаційних війн на економіко-правові, соціальні процеси у світі та окремі країни

3.1. Інформаційна війна як фактор трансформації права (Копитова О. С.)..	250
Список використаних джерел.	292

3.2. Інформаційно-безпекові імперативи цифрових і фондових інновацій у сфері публічного управління, фінансів, банків і страхування: міжнародні та національні бізнес-комунікації (Алексєєнко Л. М.)	297
Список використаних джерел.	323
3.3. Інформаційно-комунікаційні механізми політики згуртованості економічного розвитку територіально-господарських систем: пріоритети поведінкових фінансів та масштабування фінансової грамотності в умовах євроінтеграції (Квасниця О. В.)	334
Список використаних джерел.	366

Розділ 4

Інформаційна безпека та контрпропаганда в умовах російсько-української війни

4.1. Культура, наука, право, освіта на захисті людини від деструктивного впливу інформаційної зброї (Іванченко О. М.)	369
Список використаних джерел.	407
4.2. Стратегічні комунікації як механізм формування системи інформаційної безпеки та протидії інформаційним викликам і загрозам (Ільницька У. В.)	411
Список використаних джерел.	432
4.3. Особливості забезпечення інформаційної безпеки органами державного адміністрування в умовах правового режиму воєнного стану (Федіна Н. В.)	438
Список використаних джерел.	469
4.4. Інформаційна безпека та контрпропаганда в умовах російсько-української війни: стратегії та досвід України і Польщі (Кравченко О. В.)	474
Список використаних джерел.	498
Авторський колектив.	503

Розділ 2

СПЕЦІАЛЬНІ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОПЕРАЦІЇ: СУТНІСТЬ, ЕТАПИ, МЕТОДИ ПРОВЕДЕННЯ

2.1. Теоретико-методологічні засади та сутність спеціальних інформаційно-психологічних операцій (ІПсО) у контурі гібридних конфліктів

Требін Михайло Петрович

доктор філософських наук, професор

професор кафедри міжнародних відносин і політичної філософії

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

Коннова Ніна Олексіївна

кандидат філософських наук, доцент

доцент кафедри міжнародних відносин і політичної філософії

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

У сучасному геополітичному ландшафті характер збройного протистояння зазнав радикальної трансформації, де домінантним вектором стало протистояння в інформаційно-комунікаційній сфері. Традиційні кінетичні методи ведення війни дедалі частіше поступаються місцем асиметричним, нелінійним інструментам впливу, орієнтованим на когнітивну площину. У контурі гібридних конфліктів головною метою агресора стає не фізичне знищення супротивника чи захоплення його територій, а деструктивна модифікація ментального простору суверенної держави. Інформаційне поле перетворюється на самостійний театр воєнних дій, де ключовим об'єктом експансії є масова,

групова та індивідуальна свідомість, а також процеси ухвалення стратегічних рішень.

За таких умов спеціальні інформаційно-психологічні операції (ІПСО) еволюціонували з допоміжних елементів військової розвідки чи пропаганди в стрижневий інструмент гібридної експансії. Феномен «гібридності» стирає чітку межу між станом миру та війни, дозволяючи суб'єктам впливу здійснювати перманентний тиск на суспільно-політичну систему об'єкта атаки. Системне застосування ІПСО спрямоване на розмивання національної ідентичності, штучне моделювання внутрішніх ліній суспільного розколу, делегітимізацію інститутів державної влади та підрив волі до спротиву. Як наслідок, методологічний аналіз сутності ІПСО вимагає переосмислення класичних концептів безпеки та переходу до парадигми захисту когнітивного суверенітету.

У науковому дискурсі дефініція «інформаційно-психологічна операція» розглядається крізь призму міждисциплінарного підходу, що поєднує військово-стратегічні студії, соціальну психологію, комунікативістику, політологію та теорію систем. Теоретико-методологічні засади дослідження цього явища базуються на розумінні ІПСО як скоординованої, технологічно зумовленої та цілеспрямованої системи заходів із поширення спеціально підготовленої інформації для деформації свідомості цільових аудиторій. Ефективність таких операцій у сучасному цифровому середовищі прямо залежить від здатності агресора використовувати вразливості архітектури глобальних медіаплатформ та особливості сприйняття інформації людською психікою.

Основним об'єктом та головною мішенню таких деструктивних впливів стає ментальна матриця етносу. Адже кожна держава має унікальний культурний код (духовно-психологічну систему, національну пам'ять), набір компонентів, які впливають на вибір стратегії, перевагу тої чи іншої держави, суспільства та їхніх збройних сил. Культурний код являє собою цілісну історично сформовану систему несвідомих установок населення і несвідому реакцію цього населення на ситуацію, пов'язану з загрозою для життя, а також несвідомі інстинкти самозбереження нації в умовах аномії або втрати ідентичності, які цементують націю як політичний та соціальний суб'єкт.

Елементами культурного коду є стратегічна культура та національні інтереси.

З позиції загальної теорії управління можна позначити шість узагальнених стратегічних пріоритетів управління суспільством, впливаючи на які можна домогтися зміни культурного коду будь-якої країни.

Перший пріоритет – *світоглядний*. У контексті західних безпекових студій цей рівень відповідає концепції «когнітивної війни», що визначається аналітиками НАТО як систематичне переформатування інтерпретаційних рамок суспільства. Метою світоглядного впливу є масоване впровадження у свідомість людей деструктивних стереотипів мислення та викривлених уявлень про геополітичні процеси. Замість прямого нав'язування ідеології, агресор руйнує ментальний імунітет нації, стимулюючи апатію, відмову від спротиву та капітуляційні настрої. У цифрову епоху світоглядний пріоритет реалізується переважно через алгоритми глобальних соціокомунікаційних платформ. Технологічна легкість спотворення реальності підтверджується масштабними емпіричними дослідженнями. Зокрема, аналіз дифузії інформації в мережі, здійснений науковцями Массачусетського технологічного інституту (MIT) Сурушем Восугі, Дебом Роєм та Сінаном Аралом, довів, що хибні повідомлення у 70% випадків поширюються набагато успішніше та швидше, ніж правдиві¹. Спрямовані на емоційні тригери подиву та огиди, такі фейкові наративи за короткий час здатні деформувати світоглядну картину мільйонів користувачів, блокуючи раціональне критичне мислення та підбиваючи ментальний імунітет нації на самому фундаментальному рівні².

Другий пріоритет – *історико-хронологічний*. У сучасній західній політичній науці цей напрям ведення гібридних конфліктів класифікується як «війни пам'яті» (*Memory Warfare*) та інструменталізація історії. Він спрямований на деконструкцію історичних орієнтирів суспільства, його духовну сферу та стратегічну культуру. Як зазначають дослідники Центру вивчення культури та сухопутних військ

¹ Vosoughi S., Roy D., Aral S. The spread of true and false news online. *Science*. 2018. Vol. 359, Issue 6380. P. 1146. DOI: 10.1126/science.aap9559.

² Там само. P. 1148.

США (CAOCL), історичний досвід та колективна пам'ять є базовими компонентами національної ідентичності та безпеки держави¹. Вихолощування або заміна історичних фактів штучними ревізійними міфами має на меті зруйнувати суспільний консенсус щодо минулого. Впроваджуючи псевдоісторичні наративи про «історичну неспроможність» або «провину» нації, агресор підриває віру громадян у легітимність власної держави. Таке руйнування хронологічних орієнтирів позбавляє суспільство ціннісного фундаменту, блокує формування стійкої стратегічної культури та паралізує волю до захисту національних інтересів.

Третій пріоритет – *фактологічний*, базується на теоріях «ефекту фреймінгу» (*framing effect*) та «рефлексивного управління» (*reflexive control*). Він пов'язаний з тим, що засоби масової інформації формують ставлення людей до тих чи інших подій, не відбиваючи об'єктивну реальність, а конструюючи її вигідну медіаверсію. У межах цього пріоритету суб'єкт ІПсО здійснює цілеспрямоване дозування, фільтрацію та інтерпретацію інформаційних потоків. Відповідно до концепції «інформаційного маніпулювання», розробленої аналітиками К. Полом та М. Меттьєус у межах доповіді для *RAND Corporation*, агресор використовує тактику «потоків неправди» (*firehose of falsehood*)². Ця модель передбачає використання величезного обсягу повідомлень та великої кількості каналів дифузії інформації для повного перевантаження каналів сприйняття і уваги аудиторії. Мета всіх цих заходів – штучно посяяти страх та невпевненість у майбутньому, викликати тотальну недовіру до діяльності органів влади та державного управління, створити атмосферу суспільного невдоволення і тривоги. Наслідком такої фактологічної деформації стає інституційна паралізація держави, коли маніпуляція інформаційним полем починає безпосередньо сприяти виникненню радикальних опозиційних груп та штучній стимуляції антиурядової діяльності в умовах кризових чи гібридних ситуацій.

¹ Див.: CAOCL's Approach to the Concept of Strategic Culture. URL: <https://www.usmcu.edu/Portals/218/CAOCL%20Strategic%20Culture%20Approach%20-%20Final%20-%20January2019.pdf>.

² Див.: Paul C., Matthews M. The Russian «Firehose of Falsehood» Propaganda Model. *RAND*. July 11, 2016. URL: <https://www.rand.org/pubs/perspectives/PE198.html>.

Четвертий пріоритет – *економічний*. Він пов’язаний із підпорядкуванням економіки ворожої країни інтересам транснаціональних корпорацій (ТНК) та включенням ворожого населення у контекст створення прибутку ТНК. У контурі гібридних протистоянь цей рівень детально досліджують фахівці американського аналітичного центру Center for a New American Security (CNAS) Е. Кілкреїз, Е. Джін та Р. Зіемба. Автори доводять, що використання примусових економічних інструментів під час геополітичних напружень є ядром зовнішньої політики провідних держав, що трансформує міжнародний економічний порядок. Суб’єкт впливу через медіаплатформи та інформаційні операції штучно посилює паніку на ринках, стимулює інфляційні очікування та дестабілізує національну валюту. Метою такої стратегії є системне переформатування економічного простору держави-об’єкта, що за умов асиметричної інтеграції у світові ланцюги розподілу праці веде до підриву її фінансового суверенітету, вимивання людського капіталу та перетворення національного ринку на залежне середовище збуту для інтересів транснаціональних гравців¹.

П’ятий пріоритет – *біополітичний* («зброя геноциду»). Він полягає у латентному підриві демографічного та біологічного потенціалу суспільства, що у межах сучасних ІПСО реалізується через маніпуляції навколо тем охорони здоров’я, поширення залежностей або штучних біострахів. Інформаційна війна на цьому рівні свідомо оминає раціональні бар’єри та цілеспрямовано впливає на несвідомі, ірраціональні стани, емоції, інстинкти, забобони та упередження населення потенційного ворога. Відбувається зміщення основного напрямку боротьби з однієї сфери в іншу – до рівня повсякденної, буденної психології. Аналітики *RAND Corporation* у своїх доповідях з узагальнення досліджень інформаційного простору зазначають, що деструктивні кампанії у формі «ворожого соціального маніпулювання» (*hostile social manipulation*) здатні призводити до «віртуальної суспільної війни» (*virtual societal warfare*). Шляхом штучного тран-

¹ Див.: Kilcrease E., Jin E., Ziemba R. Containing Crisis: Strategic Concepts for Coercive Economic Statecraft on China. *Center for a New American Security (CNAS)*. URL: https://s3.us-east-1.amazonaws.com/files.cnas.org/documents/ContainingCrisis_EES_Web_2023-06-13-185746.pdf.

слювання фобій та підриву суспільної довіри до фактів, агресор деформує когнітивну безпеку та руйнує базові механізми психологічної стійкості й захисту людського капіталу держави-об'єкта¹.

Шостий пріоритет – *силовий (військовий)*, або «зброя знищення». Він полягає у безпосередньому руйнуванні матеріально-технічних об'єктів цивілізації, речових пам'яток культури та самих людських ресурсів за допомогою завоювання територій, багатств, аж до повного знищення супротивника. У контурі сучасних воєнних конфліктів цей рівень відповідає концепції «багатосферної інтеграції» (*Multi-Domain Integration*). Як зазначають дослідники аналітичного центру *RAND Europe* Дж. Блек, А. Лінч, К. Густафсон та інші, сучасний характер воєнних загроз повністю знищує традиційні розрізнення між станом миру та війни, а також між фізичним та віртуальним просторами. У межах цієї парадигми військова сила більше не діє автономно. Завоювання переваги в інформаційному та когнітивному доменах стає критичним чинником успіху, який реалізується ще на ранніх етапах конфлікту. Кінетичний вплив та фізичне знищення інфраструктури застосовуються агресором як завершальний інструмент для остаточного закріплення результатів, досягнутих шляхом тривалого інформаційно-психологічного та економічного виснаження системи управління держави-об'єкта².

Отже, розглянуті стратегічні пріоритети у контурі гібридних конфліктів не діють ізольовано, а утворюють цілісну, взаємозалежну систему деструктивного тиску на державу та суспільство. Спеціальні інформаційно-психологічні операції є наскрізним інструментом цієї системи, забезпечуючи перехід від латентного впливу на вищих рівнях до радикальних дій на нижчих. Ефективне когнітивне та ментальне переформатування нації за першими пріоритетами (світоглядним, історичним, фактологічним) створює необхідні передумови для успішної експлуатації її матеріальних ресурсів на економічному та біопо-

¹ Див: Taking Stock of RAND's Research About the Information Environment. *RAND*. URL: <https://www.rand.org/ard/topics/information-environment.html>.

² Див.: Black J., Lynch A., Gustafson K., Blagden D., Paille P., Quimbre F. Multi-Domain Integration in Defence. Conceptual Approaches and Lessons from Russia, China, Iran and North Korea. Santa Monica, Calif.; Cambridge, UK: RAND Corporation, 2022. xi, 85 p. URL: https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR528-1.html.

літичному рівнях. Фінальний силовий (кінетичний) примус застосовується агресором лише як завершальний акорд для фіксації результату, коли внутрішня стійкість суспільства, його інституційна спроможність та культурний код уже підірвані зсередини некінетичними методами.

Сучасний зміст та термінологія інформаційно-психологічних операцій почали формуватися у 1990-ті роки. У 1998 р. вже було розроблено «Об'єднану доктрину інформаційних операцій» Міністерства оборони США (*Joint Publication 3–13*). У цьому документі, в основу якого було покладено розробки провідного американського «мозкового центру» – корпорації *RAND*¹, представлені, зокрема, визначення понять «інформаційна операція», «психологічна операція», «спеціальна інформаційна операція»:

- *інформаційні операції (IO)* – дії, що реалізуються для впливу на інформацію та інформаційні системи противника під час захисту власної інформації та інформаційних систем²;

- *психологічні операції (PSYOP)* – планові операції для передачі вибраної інформації та показників іноземній аудиторії, щоб вплинути на її емоції, мотиви, об'єктивні міркування та, зрештою, на поведінку іноземних урядів, організацій, груп та окремих осіб. Мета психологічних операцій полягає у спонуканні або підсиленні іноземних поглядів та поведінки, сприятливих для цілей ініціатора³;

- *спеціальні інформаційні операції (SIO)* – інформаційні операції, які через їх конфіденційний характер та потенційний вплив або ефекти, вимоги безпеки або ризик для національної безпеки Сполучених Штатів потребують спеціального розгляду та затвердження⁴.

Саме ця американська дефінітивна база заклала основу для подальшого розвитку стандартів усього Північноатлантичного альянсу, які трансформувалися в чинну союзну спільну доктрину НАТО AJP-

¹ Див.: Molander R. C., Riddle A. S., Wilson P. A. Strategic information warfare: a new face of war. Santa Monica, CA: RAND, 1996. xxiii, 90 p.

² Joint Doctrine for Information Operations: Joint Publication 3–13 / Joint Chiefs of Staff. Washington, D. C.: U. S. Department of Defense, 1998. GL-7. URL: <https://nsarchive.gwu.edu/document/16820-joint-chiefs-staff-joint-publication-3-13>.

³ Там само. GL-10.

⁴ Там само.

3.10¹. З огляду на це, процес інтеграції України до євроатлантичного безпекового простору вимагає глибокого переосмислення понятійно-категоріального апарату у сфері інформаційного протистояння. Порівняльний аналіз вітчизняного законодавства та базової доктрини Альянсу АJP-3.10 (Edition A, Version 1) виявляє принципову різницю в архітектурі, цілепокладанні та функціональному призначенні інформаційних операцій.

В українському правовому та мілітарному дискурсі дефініція ІПСО маркується переважно як асиметрична загроза та інструмент ворожого нападу. Вітчизняна законодавча та концептуальна матриця формувалася в умовах перманентної екзистенційної кризи та безпосередньої відсічі гібридній агресії. Зокрема, у Законі України «Про національну безпеку України»² та чинній Стратегії інформаційної безпеки, затвердженій Указом Президента України³, інформаційно-психологічні операції РФ класифікуються як деструктивний чинник, спрямований на дестабілізацію суспільно-політичної ситуації, розмивання національної ідентичності та підлив оборонного потенціалу держави. Наприклад, українські науковці Алла Бартельова та Олена Рудь вважають, що «інформаційно-психологічні спецоперації – це комплекс заходів з поширення спеціально підготовленої інформації для впливу на емоції, почуття, поведінку людей. До елементів ІПСО відносяться дезінформація, пропаганда, кібератаки, перебільшення певної інформації або применшення іншої»⁴. З точ-

¹ Див.: АJP-3.10. Allied Joint Doctrine for Information Operations. Edition A, Version 1. December 2015. *NATO Standard*. URL: <https://mpsotc.army.gr/wp-content/uploads/2024/03/2.-AJP-3.10-EDA-V1-E.pdf>.

² Див.: Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 р. № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2018. № 31, ст. 241. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>.

³ Див.: Про Стратегію інформаційної безпеки: Указ Президента України від 28 грудня 2021 р. № 685/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/6852021-41069>.

⁴ Бартельова А., Рудь О. Інформаційно-психологічні операції як основна загроза інформаційній безпеці держави. *Протидія дезінформації в умовах російської агресії проти України: виклики і перспективи: тези доп. учасників міжн. наук.-практ. конф. (Анн-Арбор – Харків, 12–13 груд. 2023 р.)*. / Наук.-дослід. ін-т публ. політики і соц. наук. Харків: НДІ ППЧН, 2023. С. 189. <https://doi.org/10.32782/PPSS.2023.1.50>.

ки зору Андрія Колесника, ППО «є комплексом заходів, спрямованих на вплив на психіку та свідомість людей, формування в них певних поглядів, установок і поведінки. Основною метою таких операцій є маніпуляція громадською думкою, зміна соціальної поведінки та зменшення здатності противника до спротиву, або ж посилення власної влади над населенням»¹.

Отже, вітчизняний підхід має чітко виражений оборонно-захисний характер. Він орієнтований на детекцію деструктивного маніпулювання, нейтралізацію фейків та захист ментального простору громадян від зовнішньої агресії. Ця специфіка зумовила створення унікальної національної архітектури когнітивної оборони, де ключовий акцент зміщено на протидію стратегічній дезінформації, моніторинг ворожих наративів та підвищення медіаграмотності суспільства (так званого суспільного імунітету). Водночас така «реактивна» модель, зосереджена на ліквідації наслідків ворожих інформаційних атак, часто обмежує можливості для ведення проактивних дій.

Натомість союзна спільна доктрина НАТО AJP-3.10 кодує цей процес через суто управлінську та інтегруючу парадигму. Згідно з пунктом 0108, Альянс визначає інформаційні операції (Info Ops) не як окрему систему озброєння чи ізольовану деструктивну дію, а виключно як штабну функцію (staff function). Головне завдання цієї функції полягає в тому, щоб «аналізувати, планувати, оцінювати та інтегрувати інформаційну діяльність» для створення заданих ефектів. На відміну від українського фокусу на медіасфері, доктрина НАТО зазначає, що об'єктом впливу Info Ops є три взаємопов'язані виміри людської діяльності (пункти 0111–0114): воля (Will) – вплив на мотивацію, переконання та намір діяти чи чинити опір; розуміння (Understanding) – деформація або захист сприйняття та інтерпретації ситуації крізь призму культури й оточення; спроможність (Capability) – вплив на фізичні можливості, інфраструктуру зв'язку (CIS) та системи управління (C2), які дозволяють супротивнику діяти².

¹ Колесник А. В. Інформаційно-психологічні операції та інформаційна бусифікація, як системний чинник впливу потенційного противника. URL: <https://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/49374/185907.pdf?sequence=2&isAllowed=y>.

² Див.: AJP-3.10. Allied Joint Doctrine for Information Operations.

Принципова розбіжність криється також у координаційному механізмі. Якщо в Україні протидія ІПсО розпорошена між різними цивільними та військовими відомствами, то в НАТО для цього створено жорстку інституційну структуру – Координаційну раду з інформаційної діяльності (Information Activities Coordination Board) (пункт 0214). Відповідно до доктрини, ця Рада є головним інтеграційним хабом штабу, який координує та гармонізує дії таких підрозділів, як психологічні операції (PSYOPS), радіоелектронна боротьба (EW), військово-цивільне співробітництво (CIMIC), операційна безпека (OPSEC) та військове введення в оману (Deception). При цьому, як чітко вказано в пункті 0141, військова служба зв'язків з громадськістю (Military Public Affairs) навмисно відокремлена від спроможностей військового впливу задля збереження своєї абсолютної об'єктивності та високого рівня довіри з боку міжнародних та національних медіа.

Отже, якщо українське законодавство розглядає ІПсО як лінійну деструктивну загрозу («зброю»), то доктрина АJP-3.10 пропонує матричну систему управління інформаційним середовищем. Перехід України на стандарти НАТО потребує еволюції від концепції «пасивної оборони від ІПсО» до концепції проактивного «керування ефектами в інформаційному просторі».

Критична необхідність такої трансформації наочно підтверджується еволюцією підходів головного безпекового виклику в регіоні – Російської Федерації. Проблема ІПсО гостро проявилася в ході та після російсько-грузинської війни 2008 року. Цей конфлікт, з погляду виконання військових бойових завдань, був успішним для ЗС Російської Федерації, але виявився «практично абсолютно програним у сфері інформаційного протистояння»¹. Нездатність Москви оперативно сформувати міжнародний медіанаратив та заблокувати грузинські інформаційні потоки призвела до стратегічної поразки на світовій арені.

¹ Телепов А. М., Мальков Н. В. Информационно-психологические операции Вооруженных Сил РФ: особенности становления и тенденции развития. *Культура и природа политической власти: теория и практика: сборник научных трудов* / под общ. ред. А. А. Керимова. Екатеринбург: Издательство Уральского университета, 2022. С. 141.

Як зазначають дослідники західного аналітичного центру шведського Інституту оборонних досліджень (FOI)¹, саме серпнева кампанія 2008 року стала для Кремля «доктринальним шоком», який запустив радикальну реформу воєнної доктрини. Усвідомивши, що кінетична перевага нівелюється поразкою в медіапросторі, військове керівництво РФ здійснило перехід до концепції «нової генерації воєн» (*New Generation Warfare*). У межах цієї модернізації інформаційні та психологічні операції отримали статус стратегічного компонента, який за своєю руйнівною силою прирівнюється до звичайних озброєнь. Було створено спеціальні Війська інформаційних операцій, завданням яких став перманентний когнітивний вплив на супротивників у мирний час, що згодом і було масштабовано під час гібридної агресії проти України.

Важливим етапом цієї інституціоналізації стало нормативне закріплення нових підходів на рівні стратегічного планування РФ. За підсумками ухвалених командуванням рішень у 2011 році було створено документ «Концептуальні погляди на діяльність Збройних Сил Російської Федерації в інформаційному просторі»². Цей документ за своєю суттю став неформальною військовою доктриною у сфері інформаційних операцій, оскільки містив докладну інструкцію з модернізації цільових підрозділів та уточнення діяльності з інформаційного протистояння. У ньому визначено основні цілі та пріоритети з інформаційного висвітлення та супроводу воєнних конфліктів, а також завдання взаємодії ЗС РФ з медіа та громадськістю. Окрему увагу в концепції було приділено адаптації методів інформаційних операцій до нових технологічних каналів і форматів, насамперед до інтернету через його гнучкість, багатоканальність, високу швидкість дифузії контенту та неможливість повного технічного відключення.

¹ Див.: Vendil Pallin C., Westerlund F. Russia's war in Georgia: lessons and consequences. *Small Wars & Insurgencies*. 2009. Vol. 20, Issue 2. P. 400–424. DOI:10.1080/09592310902975539.

² Див.: Концептуальные взгляды на деятельность Вооруженных Сил Российской Федерации в информационном пространстве. Москва: Министерство обороны Российской Федерации, 2011. 14 с. URL: <https://info.publicintelligence.net/RU-CyberStrategy.pdf>.

Справжню спрямованість цих «концептуальних поглядів» відкрито описують самі російські військові аналітики. Як зазначають дослідники А. Телепов і М. Мальков, «основною метою сил інформаційно-психологічного протистояння ЗС РФ є протидія проведенню інформаційних операцій з дестабілізації політичної ситуації в окремо взятому регіоні чи Росії в цілому»¹. Проте в межах доктрини наступального потенціалу «оборонні» завдання Кремля традиційно трансформуються у припинення створення умов для вирішення завдань геополітичних опонентів. Російські автори прямо вказують, що ключовими завданнями таких операцій є дискредитація легітимної влади з метою її подальшої делегітимізації, штучне створення та наступна фінансова й інформаційна підтримка опозиційних рухів, а також радикальне приведення цієї опозиції до влади. Таке деструктивне втручання демонструє прагнення ворога руйнувати інституційну спроможність держав-об'єктів атаки на рівні буденної та політичної психології, що повністю підтверджує системний характер вищеписаних стратегічних пріоритетів управління суспільством.

Синтезуючи світові та вітчизняні доктринальні підходи, у межах цього дослідження під спеціальною інформаційно-психологічною операцією у контурі гібридного конфлікту пропонується розуміти системний, технологічно опосередкований та скоординований комплекс заходів прихованого або відкритого інформаційного впливу на когнітивну, емоційно-вольову та ціннісно-мотиваційну сфери цільових аудиторій (як військових, так і цивільних), що здійснюється суб'єктом конфлікту з метою модифікації їхньої поведінки, паралічу процесу прийняття стратегічних рішень та досягнення геополітичної переваги без обов'язкового застосування інструментів кінетичної сили.

З огляду на це, сучасні спеціальні інформаційно-психологічні операції слід розглядати як невід'ємний, системний компонент теорії та практики ведення гібридних воєн². Стратегія їх застосування спря-

¹ Телепов А. М., Мальков Н. В. Информационно-психологические операции Вооруженных Сил РФ: особенности становления и тенденции развития. С. 143.

² Див.: Требін М. П. «Гібридна» війна як нова українська реальність. *Український соціум*. 2014. № 3 (50). С. 113–127.

мована на латентне позбавлення противника волі до опору та формування його готовності добровільно відмовитися від використання військової сили для захисту власного суверенітету. Відтак, концептуальною метою стратегії гібридної війни є не фізичне знищення військового потенціалу, а деструктивний злам унікального культурного коду нації та повне підкорення своїй волі ментального духу противничої сторони.

Позначимо основні засади стратегії гібридної війни.

По-перше, це *принцип асиметричності конфлікту*. В умовах трансформації сучасного суспільства під впливом глобалізаційних процесів ключовими учасниками та суб'єктами протиборства дедалі частіше стають не лише традиційні держави, а й потужні недержавні актори, зокрема транснаціональні корпорації, мережеві спільноти та квазідержавні утворення. Принцип асиметричності конфлікту означає свідому відмову від лінійного зіткнення симетричних військових потенціалів та передбачає використання асиметричних методів боротьби – таких форм, засобів і технологій впливу, які радикально відрізняються від наявного інструментарію противника. Цей підхід реалізується шляхом синхронного залучення міжнародної політичної, інформаційної, економічної та юридичної підтримки (так званого інструменту *Lawfare*), що дозволяє нівелювати класичну військову перевагу опонента, атакуючи його вразливі цивільні, правові та соціокомунікаційні інституції.

По-друге, це *принцип маневреності*. У стратегії гібридної війни традиційна військова сила суттєво втрачає своє домінантне значення, а масовані лінійні атаки та вогнева міць перестають бути єдиними вирішальними чинниками досягнення перемоги. Поняття «маневру» за таких умов трансформується: воно переміщується з суто фізичного географічного простору у площину соціальних відносин та когнітивних процесів соціуму. Новим «полем бою» стає все суспільство противника, унаслідок чого повністю зникає класичне розуміння стратегічного тилу¹. Маневреність у гібридному проти-

¹ Див.: Samkharadze Z., Chichua R. Hybrid Warfare: Theory, Tactics and Strategic Implications. *Defence and Science*. 2025. No. 4. P. 304–310. DOI: 10.61446/ds.4.2025.10477.

борстві полягає у здатності асиметричного суб'єкта оперативно перенаправляти інформаційні, психологічні та кібернетичні удари по найбільш незахищених, вразливих точках цивільної інфраструктури, важливих об'єктах життєзабезпечення соціуму та речових пам'яток його культурної спадщини. Особливим вектором цього маневру є точковий деструктивний вплив на авторитетних особистостей, лідерів думок та суспільні групи, які володіють високим рівнем стратегічної культури, здатні до організації системного опору та вміють консолідувати суспільство навколо національних інтересів у кризові моменти. Шляхом їх дискредитації, ізоляції або когнітивного придушення агресор прагне паралізувати внутрішній потенціал самоорганізації нації, позбавляючи її можливості для ефективної відсічі¹.

По-третє, це *принцип взаємодії мережевих вебспільнот (W-спільнот)*. В умовах тотальної мережевізації всієї структури соціуму та глобального інформаційного простору радикально змінюються стратегічні чинники і технологічні контури ведення гібридних воєн. Жорстка, лінійна вертикаль найвищого військового керівництва у межах конкретних кампаній дедалі частіше доповнюється або замінюється автономними бойовими одиницями інформаційних операцій, які володіють інструментарієм прямого виходу на глобальні ЗМІ та цифрові платформи. Замість класичної командно-адміністративної ієрархії формується динамічна, багатопотокова система управління осередково-мережевого типу з декількома універсальними та взаємозамінними центрами прийняття рішень. Така архітектура передбачає високу здатність одночасно структурувати, верифікувати та оперативно обробляти колосальні масиви різнопланової інформації. Синхронізоване залучення мережевих спільнот у поєднанні з високотехнологічними хакерськими атаками та кіберопераціями дозволяє агресору діяти анонімно, розпорошено та з багатьох точок одночасно, повністю паралізуючи класичні системи протиповітряної, кібернетичної та ментальної оборони держави-об'єкта.

¹ Див.: Fernández-Roca Suárez C. H. Hybrid warfare and the new architecture of global power. *Digital Shield*. May 25, 2026. URL: <https://www.escudodigital.com/en/experts/opinion/hybrid-warfare-new-architecture-global-power.html>.

По-четверте, це *принцип народної партизанської війни*, або «війни без правил» (неконвенційного протиборства). У межах цієї парадигми класичне поняття лінії фронту повністю відсутнє, оскільки бойові дії та операції впливу розгортаються безпосередньо всередині суспільства-об'єкта. Ключовою ознакою цього принципу є те, що масштабна зовнішня агресія штучно та глибоко камуфлюється суб'єктом конфлікту під внутрішню громадянську війну, стихійні акції масового громадянського невдоволення, мітинги чи радикальні форми непокори державним інститутам. Шляхом координації дій іррегулярних формувань, проксі-сил (*proxy forces*) та криміналізованих елементів, агресор розмиває правові межі конфлікту. Військові теоретики аналітичного центру *RAND Corporation* підкреслюють, що інформаційно-психологічний супровід таких операцій спрямований на легітимізацію дій повстанців або колаборантів у міжнародному просторі та водночас на дискредитацію законних силових структур держави¹. Перенесення бойового маневру в площину «війни без правил» дозволяє загарбнику досягати стратегічних цілей експансії, мінімізуючи власні політичні ризики та юридичну відповідальність на міжнародній арені.

По-п'яте, це *принцип хаосу*, або створення атмосфери повної стратегічної невизначеності. На сучасному етапі інформаційно-психологічні операції спрямовані не на лінійне утримання позицій, а на тотальне розколювання, дезорієнтацію та когнітивне витіснення противника з раціонального поля ухвалення рішень. Психологічний, інформаційний та точковий фізичний вплив здійснюється виключно на найуразливіші, критичні шви (*internal seams*) соціуму, а не на традиційно очікувані військові напрямки. За своєю структурою це аморфна, децентралізована, але жорстко скоординована атака проти єдиної мети, яка розгортається одночасно в різних напрямках – від підриву фінансової системи до руйнування культурних цінностей. Найважливішим інструментом реалізації цього принципу є домінування телевізійних новин та глобальних цифрових медіаплатформ. Створюючи

¹ Див.: Modern political warfare: current practices and possible responses / Linda Robinson, Todd C. Helmus, Raphael S. Cohen, Alireza Nader, Andrew Radin, Madeline Magnuson, Katya Migacheva. Santa Monica, Calif.: RAND Corporation, 2018. xxxi, 322 p.

перманентний потік шокowego контенту, суб'єкт гібридної агресії формує викривлену медіареальність. Військові аналітики центру *RAND Corporation* М. Мазарр, Р. М. Бауер, Е. Кейсі, С. А. Гайнц та Л. Мат'юс у своєму фундаментальному дослідженні віртуального протиборства підкреслюють, що така синергія аморфних атак позбавляє суспільство об'єктивних орієнтирів¹. Атмосфера штучно сконструйованого хаосу («віртуальної суспільної війни») паралізує державні інститути, знищує довіру до офіційних органів влади та занурює населення в стан перманентної тривоги, що дозволяє агресору диктувати свої умови без масштабного залучення регулярної армії.

По-шосте, це *принцип спецефектів*, боротьби в когнітивно-смисловій, семантичній сферах та у сфері сприйняття. У межах цього принципу акцент у стратегії гібридної війни остаточно зміщується з реальних фізичних битв на так звану «боротьбу ефектів». Головним пріоритетом спеціальних інформаційно-психологічних операцій стає штучне цілеспрямоване фокусування уваги противника на критичних економічних, політичних чи культурних умовах безпеки, які здатні максимально загострити приховані або явні образи, страхи та фрустрації населення. Суб'єкт агресії активно впроваджує та медійно масштабує різноманітні деструктивні наративи: детально обговорює потенційні санкції, колапси інфраструктури чи інші «страшилки» соціального та економічного характеру. Як зазначають військові аналітики *RAND Corporation* у дослідженнях інформаційного інструментарію примусу, метою таких операцій є не стільки зміна матеріальних умов, скільки тотальний контроль над інтерпретацією подій². У гібридному протиборстві перемагає той актор, який здатний творити ефекти більш високих порядків – тобто моделювати такі віртуальні симулякри й психологічні стани аудиторії, які змушують її діяти за сце-

¹ Див.: Mazarr M. J., Bauer R. M., Casey A., Heintz S. A., Matthews L. J. The Emerging Risk of Virtual Societal Warfare: Social Manipulation in a Changing Information Environment. Santa Monica, CA: RAND Corporation, 2019. xxi, 193 p. URL: https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR2714.html.

² Див.: Foundations of effective influence operations: a framework for enhancing Army capabilities / Eric V. Larson, Richard E. Darilek, Daniel Gibran, Brian Nichiporuk, Amy Richardson, Lowell H. Schwartz, Cathryn Quantic Thurston. Santa Monica, CA: Rand Arroyo Center, 2009. xxiv, 201 p.

нарієм агресора. Як наслідок, вдало сконструйований медійний або когнітивний «спецефект» набуває більшої стратегічної ваги, ніж реальний результат на полі бою, оскільки він безпосередньо трансформує поведінку мільйонів людей, руйнуючи їх ментальний імунітет та волю до захисту власної держави.

По-сьоме, це *принцип бойової зграї*, або принцип синхронізованого мережевого рою. У контурі гібридного протиборства цей підхід радикально трансформує класичне лінійне розгортання військ, замінюючи його діями множини автономних або напівавтономних бойових груп, медіаосередків чи кіберпідрозділів. Ключова сутність принципу полягає у переході до децентралізованої, високорухливої, нешаблонної та асиметричної тактики. Кожна окрема структурна одиниця (кінетична чи інформаційна) має високий рівень оперативної самостійності у виборі методів і часу завдання удару, проте діє суворо в межах єдиної замисленої стратегічної мети командування. У західній мілітарній науці, зокрема у фундаментальних працях експертів *RAND Corporation* Джона Аркілли та Девіда Ронфельдта, цей феномен описується як «тактика рою» (*swarming*). На відміну від класичного фронтального наступу, «зграя» не утримує географічних ліній, а здійснює перманентні аморфні атаки з усіх напрямків одночасно, швидко концентруючи зусилля у вразливих точках і миттєво розосереджуючись після виконання завдання¹. Кінцевою метою такої стратегії є виснажливе переслідування противника, дезорганізація його логістичних вузлів, позбавлення інфраструктурних ресурсів та повний параліч його здатності до централізованого управління та організованої відсічі.

По-восьме, це *принцип індивідуалізації відповідальності*, або «перемоги без управління». В умовах високодинамічного гібридного протиборства класичні вертикальні канали зв'язку часто виявляються заблокованими або неефективними через гострий ліміт часу, що вимагає принципово нової філософії командування. Величезного значення за таких обставин набуває індивідуальна підготовка окремого

¹ Див.: Arquilla J., Ronfeldt D. *Swarming & the Future of Conflict*. Santa Monica, CA: RAND, 2000. ix, 98 p. URL: https://www.rand.org/pubs/documented_briefings/DB311.html.

бійця чи оператора інформаційних сил як автономної професійної одиниці. У ситуації, коли прямий зв'язок із командуванням відсутній, а отримання централізованого наказу є неможливим, рівень професійних знань, критичного мислення та психологічних навичок такого бійця має бути максимально високим. Він повинен не просто виконувати механічні інструкції, а глибоко усвідомлювати загальний замисел, план та кінцеві цілі всієї операції, щоб діяти абсолютно самостійно задля їх досягнення. Цей підхід повністю відповідає сучасній західній доктрині «управління за наміром» (*Mission Command*) та концепції «стратегічного капрала» (*Strategic Corporal*), яку вперше детально обґрунтував генерал Чарльз К. Крулак у контексті ведення «війни трьох кварталів» (*three-block war*)¹. Відповідно до цього підходу, в умовах сучасного асиметричного конфлікту та розмивання меж між комбатантами й некомбатантами, успіх чи поразка місії дедалі більше залежатимуть від здатності рядового бійця ухвалювати правильні, самостійні та незалежні рішення безпосередньо в точці контакту під впливом екстремального стресу та прискіпливої уваги медіа. Індивідуалізація відповідальності дозволяє бойовим та інформаційним підрозділам зберігати високу адаптивність і життєздатність: кожен виконавець на своєму локальному рівні стає повноцінним носієм стратегічної волі держави, здатним ухвалювати миттєві суверенні рішення, які зрештою впливають не лише на тактичну ситуацію, а й визначають операційні та стратегічні результати всієї гібридної війни.

У підсумку слід зазначити, що виокремлені вісім принципів стратегії гібридної війни утворюють синергетичну та динамічну систему, яка докорінно змінює традиційне уявлення про архітектуру збройних конфліктів. Асиметричність, соціокогнітивна маневреність та тотальна мережевізація через взаємодію W-спільнот створюють структурний каркас цієї стратегії, дозволяючи вести нелінійну «вільну від правил» партизанську війну без чітких ліній фронту. За таких умов створення керованого хаосу та боротьба за когнітивні «спецефекти» у сфері

¹ Див.: Krulak C. C. The strategic corporal: Leadership in the three-block war. *Leatherneck*. 1999. Vol. 82, No. 1. P. 14–17. URL: <https://www.mca-marines.org/wp-content/uploads/1999-Jan-The-strategic-corporal-Leadership-in-the-three-block-war.pdf>.

сприйняття стають головними методами психологічного паралічу супротивника. Організаційним же завершенням цієї системи є перехід до тактики децентралізованої «бойової зграї» та індивідуалізації відповідальності на рівні «стратегічного капрала». Це дозволяє агресору досягати вирішальних геополітичних цілей за допомогою автономних дій високопідготовлених виконавців, які реалізують єдиний стратегічний замисел навіть за умов повної відсутності централізованого управління.

Зазначені стратегічні принципи та пріоритети визначають загальну архітектуру гібридного протистояння, проте їхня безпосередня практична реалізація в інформаційному просторі потребує чітких технологічних алгоритмів та інструментальних шаблонів. Оскільки кожна операція когнітивного впливу розгортається у специфічному середовищі та залежить від характеристик цільової аудиторії, суб'єкти гібридної агресії використовують різні варіанти структурування інформаційних потоків. Спираючись на закономірності соціальної психології, комунікативістики та теорії управління, фахівці виділяють декілька моделей інформаційно-психологічних операцій.

1. *Модель триетапної зміни поведінки Курта Левіна* («розморожування – зміна – заморожування»)¹. Ця класична концепція соціальної психології та теорії управління організаційними змінами у контурі гібридних конфліктів трансформувалася у базовий технологічний алгоритм довгострокового когнітивного впливу. Суть моделі полягає у послідовному подоланні природного ментального імунітету цільової аудиторії та штучному переформатуванні її поведінкових паттернів. У межах ІІсО три етапи моделі реалізуються за нижченаведеною схемою.

Перший етап – етап «розморожування» (*Unfreezing*). Його метою є руйнування чинної світоглядної матриці та системи цінностей (культурного коду) об'єкта атаки. Суб'єкт ІІсО через інструменти дезінформації та модель «потоків неправди» штучно максимізує відчуття тривоги, невизначеності та хаосу. Це призводить до виникнення ма-

¹ Див.: Lewin K. *Frontiers in Group Dynamics: Concept, Method and Reality in Social Science; Social Equilibria and Social Change. Human Relations*. 1947. Vol. 1, Issue 1. P. 5–41. DOI: <https://doi.org/10.1177/001872674700100103>.

сового когнітивного дисонансу, коли старі орієнтири сприйняття реальності перестають працювати, а суспільство втрачає психологічну стабільність і стає вразливим до зовнішнього навіювання.

Другий етап – етап «зміни» або «руху» (*Change / Movement*). На цій стадії, коли когнітивні бар'єри аудиторії дезорганізовані, агресор здійснює спрямований маневр у семантичній сфері. Замість зруйнованих світоглядних установок у масову свідомість активно впроваджуються нові, вигідні маніпулятору наративи, стереотипи та моделі поведінки (наприклад, капітуляційні настрої або недовіра до органів державної влади). Населенню пропонуються штучно сконструйовані медійні «спецефекти» як єдиний правильний спосіб виходу з кризи.

Третій етап – етап «заморожування» (*Refreezing*). Це завершальна фаза операції, спрямована на фіксацію та інтеграцію нововведених деструктивних установок у буденну психологію соціуму. Нові моделі поведінки закріплюються через соціальне схвалення у межах керованих мережевих W-спільнот та перманентне домінування узгодженого медіаконтенту. Як наслідок, трансформований культурний код та викривлене сприйняття реальності стають новою індивідуальною та груповою нормою, що дозволяє агресору управляти суспільством без постійного прямого тиску.

2. *Модель каскадної активації Р. Ентмана (Cascading Activation Model)*. Розроблена відомим американським дослідником політичних комунікацій Робертом Ентманом¹, ця модель розкриває ієрархічний механізм того, як інтерпретаційні рамки (фрейми) формуються на найвищому рівні та поступово «спускаються» до масової свідомості. У контурі гібридних конфліктів та інформаційно-психологічних операцій модель каскадної активації описує технологію стратегічного фреймінгу, за якої агресор прагне захопити контроль над кожним щаблем комунікаційного «водоспаду». Наскрізна структура цього каскаду в процесі ПІсО має такий вигляд:

– рівень стратегічних еліт (*The Apex / Administration*) – вершина каскаду, де перебуває суб'єкт операції (державне або військове керів-

¹ Див.: Entman R. M. Cascading Activation: Contesting the White House's Frame After 9/11. *Political Communication*. 2003. Vol. 20, Issue 4. P. 415–432. URL: https://psresnik.github.io/ling773_sp2016/entman2003.pdf.

ництво агресора, ТНК чи проксі-центри), який проєктує процедурні фрейми; тут формується первинний замисел інформаційної атаки та базові змістові коди (наприклад, наратив про «неспроможність» або «нелегітимність» уряду держави-об'єкта);

- рівень неадміністративних еліт (*Non-administration Elites*) – спущені зверху фрейми, які активують ширше коло лідерів думок, експертів, лобістів та політичних опонентів; завдання ІПсО на цьому етапі – спровокувати внутрішню розбіжність серед еліт держави-об'єкта, оскільки, як зазначає Р. Ентман, наявність розколу на вищому рівні є обов'язковою умовою для успішного просування альтернативних (ворожих) смислів у маси;

- рівень новинних організацій та медіаплатформ (*News Organizations / Media*) – масмедіа та цифрові платформи (соцмережі), отримавши інформаційні імпульси, починають тиражувати запропоновані рамки інтерпретації подій; суб'єкт ІПсО використовує тут алгоритми соціальних медіа та тактику «потoku неправди» *RAND Corporation*, перевантажуючи канали сприйняття журналістів і змушуючи їх мимовільно ставати ретрансляторами потрібного фрейму;

- рівень медіатекстів та контенту (*Texts*) – виникає безпосередній інформаційний продукт: тексти, відеоролики, меми чи телевізійні новини, які конструюють викривлену медіареальність, де факти замінюються емоційними симулякрами, спрямованими на тригери подиву чи огиди, виявлені в дослідженнях МІТ¹;

- рівень масової аудиторії (*The Public*) – потік комунікаційного каскаду досягає громадськості, на підставі отриманих фреймів у населення формується стійке викривлене ставлення до подій, сіється страх, невпевненість у майбутньому та тотальна недовіра до органів влади, що зрештою радикально змінює їхню повсякденну психологію та реальну поведінку.

Важливою особливістю моделі Ентмана є наявність «зворотного сплеску» (*splash-back / feedback*) знизу вгору. У межах ІПсО зворотний зв'язок (у вигляді панічних настроїв громадян, протестів чи соціологічних зрізів) уважно аналізується агресором. Це дозволяє опера-

¹ Див.: Vosoughi S., Roy D., Aral S. The spread of true and false news online.

тивно коригувати стратегічні фрейми на найвищому рівні, забезпечуючи перманентне утримання ініціативи в когнітивній війні та поступовий злам культурного коду нації.

3. *Модель обдуманних дій, або обґрунтованої поведінки (Theory of Reasoned Action)*. Цей концептуальний підхід був вперше сформульований науковцями Мартіном Фішбейном та Іцеком Айзенем, які, досліджуючи співвідношення намірів і конкретної поведінки людини, дійшли висновку, що під час ухвалення рішення щодо вибору певної дії індивід спирається на три ключових чинники:

- власні установки (*behavioral beliefs / attitude toward the behavior*), що визначають індивідуальну допустимість тієї чи іншої поведінки;
- суб'єктивні норми (*normative beliefs / subjective norms*) – характер сприйняття та якісної оцінки його потенційної поведінки з боку оточення (референтних груп);
- сприйнятий поведінковий контроль (*control beliefs / perceived behavioral control*) – розуміння індивідом ступеня суб'єктивного контролю за своєю поведінкою, наявності ресурсів та можливостей для її реалізації¹.

За наявності всіх трьох чинників критично важливого значення набуває усвідомлення індивідом того, що його поведінка та суб'єктивні установки оцінюються або будуть оцінені іншими як «суспільно прийнятні» (тобто допустимі з погляду загальноприйнятих у соціумі соціальних імперативів). У цьому випадку зовнішні деструктивні актори отримують можливість здійснювати спрямований вплив на людину з метою моделювання її подальшої поведінки.

У контурі проєктування ІПсО модель Фішбейна – Айзена використовується для штучного зміщення «суспільно прийнятних» норм через механізми інформаційного середовища. Суб'єкт гібридної агресії через алгоритми соціальних медіа, фабрики ботів та перманентне домінування узгодженого контенту штучно формує викривлені суб'єктивні норми. Об'єкту атаки нав'язується враження, що деструктивні реакції (наприклад, панічні настрої, капітуляційні заклики, недовіра до органів влади, відмова від мобілізації) нібито поділяють-

¹ Див.: Fishbein M., Ajzen I. *Belief, attitude, intention, and behavior: an introduction to theory and research*. Reading, Mass.: Addison-Wesley Pub. Co., 1975. xi, 578 p.

ся більшістю суспільства і є нормативними. Відповідно, індивід, прагнучи конформізму та соціального схвалення, коригує власні установки й ухвалює «обдумане» рішення діяти у заданому маніпулятором руслі. Це дозволяє агресору досягати стратегічних цілей без прямого кінетичного примусу, використовуючи внутрішній психологічний контур самої особистості.

4. *Модель двоступеневого потоку комунікації Пола Лазарсфельда та Еліху Каца (Two-Step Flow of Communication Model)*¹. Сформульована американськими соціологами під час дослідження електоральної поведінки, ця модель радикально спростувала концепцію масової маніпуляції як прямого лінійного впливу («модель підшкірної голки»). Учені довели, що інформаційні потоки з масмедіа рідко досягають аудиторії безпосередньо. Вони проходять два послідовні етапи: *перший ступінь*: інформація з медіаджерел надходить до відносно невеликої, але активної групи людей – «лідерів думок» (*opinion leaders*), які уважно моніторять інформаційне середовище; *другий ступінь*: лідери думок інтерпретують, трансформують та ретранслюють отримані повідомлення далі, поширюючи їх у межах своїх соціальних зв'язків серед менш активних прошарків населення.

У цифрову епоху та у контурі сучасних ІПсО модель Лазарсфельда – Каца набула нового, високотехнологічного змісту завдяки інституту соціальних мереж та мікроінфлюенсерів. Суб'єкт гібридної агресії усвідомлює, що пряма ворожа пропаганда блокується національними фільтрами безпеки та викликає раціональний спротив аудиторії. Тому головним об'єктом інформаційної атаки стають саме локальні лідери думок – блогери, волонтери, регіональні журналісти чи експерти у специфічних нішевих сферах.

Спрямований вплив на цих акторів здійснюється двома основними методами: *пряме таргетування* (використання «всліпу»): через алгоритми мікротаргетингу, штучно сконструйовані медійні ефекти або тактику *RAND Corporation* «потік неправди» лідера думок на-

¹ Див.: Katz E., Lazarsfeld P. F. Personal influence: the part played by people in the flow of mass communications / with a new introduction by Elihu Katz and a foreword by Elmo Roper. New Brunswick, N. J.: Transaction Publishers, 2006. 2nd ed. xxxiv, 400 p.

сичують викривленими фактами. Оскільки ці особистості часто керуються афективними тригерами подиву чи огиди (що доведено у дослідженнях MIT¹), вони емоційно репостять фейк, щиро вважаючи його правдою та «суспільно значущою новиною»; *штучне створення лідерів думок*: агресор через фабрики ботів, автоматизовані системи та штучне накручування підписників створює мережу віртуальних інфлюенсерів. Ці акаунти маскуються під патріотичних громадян, військових чи незалежних аналітиків, завойовуючи високу довіру аудиторії в межах осередково-мережових W-спільнот.

На другому ступені комунікативного каскаду спрацьовує чинник міжособистісної довіри. Звичайні громадяни набагато охочіше приймають деструктивні наративи (паніку, зневіру, недовіру до влади), якщо їх транслює авторитетний для них місцевий лідер думок або популярний інфлюенсер. Таким чином, модель двоступеневого потоку комунікації дозволяє суб'єктам ІІсО ефективно інтегрувати маніпуляційні фрейми безпосередньо у повсякденну психологію суспільства, обходячи офіційні канали стратегічних комунікацій держави.

5. *Модель ймовірності ретельного оброблення інформації Ричарда Петті та Джона Качіоппо (Elaboration Likelihood Model)*². Свідома обробка інформації індивідом, на думку американських дослідників Р. Петті та Дж. Качіоппо, визначає ймовірнісну модель поведінки на підставі використання одного з двох комунікативних маршрутів: центрального або периферійного шляху переконання. Центральне переконання, через високу особистісну значущість повідомлення для індивіда, задіює максимум розумових та когнітивних ресурсів для критичного аналізу аргументів. Натомість периферійне переконання має фрагментарний характер і базується на поверхневому сприйнятті, оскільки критичне мислення за такої моделі перебуває в пасивному стані, а висновки та рішення індивіда повністю залежать від емоційних чинників і зовнішніх атрибутів повідомлення (привабливість джерела, статус мовця, шокуючий візуальний ряд).

¹ Див.: Paul C., Matthews M. The Russian «Firehose of Falsehood» Propaganda Model.

² Див.: Petty R. E., Cacioppo J. T. Communication and persuasion: central and peripheral routes to attitude change. New York: Springer-Verlag, 1986. xiv, 262 p.

Ця теорія передбачає, що у процесі комунікації індивід завжди стикається з певною інформаційною інтеракцією, і залежно від її характеру варіюється навантаження на рівень розумової діяльності. На цю фундаментальну соціологічну закономірність свого часу звертав увагу Питирим Сорокін, стверджуючи: що вищим є загальний рівень суспільної та комунікативної інтеракції, то значнішим стає навантаження на розумову діяльність суб'єктів¹.

За твердженням Р. Петті та Дж. Качіоппо, ступінь складності мислення, використовувана у процесі суб'єктивного переконання, має визначальний характер для формування наступних результуючих ставлень та тривалих поведінкових установок. Звідси випливає розуміння того, що індивідуальні установки особистості, які детермінуються високим рівнем розумової діяльності (здіянням центрального шляху), матимуть характер стійкої тенденції, що зберігається протягом тривалого часу. Саме такий раціональний фільтр дозволить індивіду чинити опір іншим деструктивним спонукальним мотивам, які рефлексують на «примітивні» («периферійні») чинники.

У контурі проєктування сучасних ІПсО модель ELM використовується агресором з метою штучного блокування центрального шляху обробки інформації у цільовій аудиторії. Створюючи надвисоку інтенсивність інтеракцій у соціальних мережах та використовуючи тактику *RAND Corporation* «потік неправди», суб'єкт гібридної війни штучно перевантажує когнітивну систему людини. В умовах дефіциту часу та інформаційного стресу мозок індивіда автоматично перемикається на периферійний маршрут. У цей момент у медіапростір впроваджуються емоційні симулякри, розраховані на тригери подиву та огиди (емпірично зафіксовані в дослідженнях MIT²). Оскільки периферійні установки є нестійкими та стають об'єктом зовнішнього маніпулювання, це дозволяє агресору успішно деформувати повсякденну психологію мас і модифікувати їхню поведінку в обхід раціональних бар'єрів когнітивної безпеки.

¹ Див.: Сорокин П. А. Система социологии. Т. 1. Социальная аналитика. Ч. 1. Учение о строении простейшего (родового) социального явления. Петроград: Колос, 1920. XIV, [1], 360 с.

² Див.: Vosoughi S., Roy D., Aral S. The spread of true and false news online. P. 1148.

6. *Матрична модель переконання В. Макгвайра (Persuasion Matrix Model)*¹. Сформульована американським соціальним психологом Вілльямом Джеймсом Макгвайром, ця концепція припускає, що переконання необхідно розглядати як тривалий, динамічний процес, який має кілька самостійних етапів. Вони утворюють жорстку ієрархічну структуру, де успішна реалізація кожного наступного етапу повністю ґрунтується на результатах попереднього. В. Макгвайр підходив до аналізу переконання з позиції його загальної ефективності за допомогою взаємодії так званих вхідних змінних (*input variables*) та вихідних змінних (*output variables*).

«Вхідні змінні» (матриця комунікації) дослідник представляв у вигляді базових елементів передачі інформації: джерела, самого повідомлення, каналу дифузії, характеристик отримувача та кінцевої мети. У межах цієї матриці ключовим чинником є формування контексту повідомлення певними акторами, основним завданням яких є контроль за медіапростором. В. Макгвайр у своїх теоретичних працях навмисне упускав з уваги обговорення питання, пов'язаного із належністю цих акторів. Проте, ураховуючи специфіку та історичний досвід інформаційно-психологічних операцій, які провідні держави світу (зокрема Сполучені Штати, Російська Федерація тощо) здійснюють у межах гібридних протистоянь щодо геополітичних опонентів, є всі підстави стверджувати, що замовниками та прихованими архітекторами таких «вхідних змінних» є безпосередньо воєнні розвідки, сили спеціальних операцій та спецслужби.

«Вихідні змінні» (матриця поведінкових ефектів) відображають послідовні ментальні реакції індивіда на отриманий імпульс. До них належить той латентний вплив інформації на особистість, який визначається її увагою та інтересом до неї (осмислення як певного нового набутого знання), що послідовно запускає такі ефекти:

– штучно створює ефект високої довіри до отриманої інформації та призводить до поступової трансформації суб'єктивних життєвих установок;

¹ Див.: McGuire W. J. Input and Output Variables Currently Promising for Constructing Persuasive Communications. *Public Communication Campaigns* / Rice R. E. and Atkin C. K. (Eds.). 3rd ed. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications, 2001. P. 22–48. DOI: <https://doi.org/10.4135/9781452233260.n2>.

– за повернення до отриманої раніше інформації (її ретрансляції медіаканалами) призводить до ухвалення свідомого – на особисту думку самого індивіда – рішення діяти відповідно до нових змістових маркерів;

– вимагає, щоб будь-які наступні дії індивіда в суспільно-політичній площині узгоджувалися виключно з цим ухваленим рішенням;

– забезпечує довгострокове посилення нових поведінкових стереотипів та остаточне закріплення штучно впроваджених установок у свідомості особистості.

У контурі ІПсО матриця Макгвайра використовується як інженерний покроковий чек-лист. Суб'єкт гібридної агресії проєктує «вхідні змінні» (залучаючи фабрики ботів та мережеві W-спільноти) таким чином, щоб крок за кроком провести масову свідомість через усі вихідні етапи: від привернення первинної уваги за допомогою емоційних тригерів подиву й огиди до фінального закріплення деструктивних моделей поведінки, що веде до паралічу волі нації до опору та руйнування її культурного коду.

7. *Модель автоматичної активації установок Р. Фаціо (Automatic Activation Model / MODE model)*¹. Сформульована американським соціальним психологом Расселом Фаціо, ця концепція розглядається в сучасній когнітивістиці як одна з найнефективніших технологій проєктування та ведення інформаційно-психологічних операцій швидкого реагування. Основна ідея моделі полягає в тому, що зовнішньому акторові для модифікації поведінки об'єкта немає потреби запускати тривалі процеси переконання – достатньо лише миттєво активізувати вже наявні в його підсвідомості соціальні установки, які автоматично спонукають індивіда до відповідних дій.

Головним доктринальним елементом тут є те, що реальна поведінка індивіда у стресових ситуаціях часто базується на «несвідомих зв'язках і установках», які суб'єктивно сприймаються ним як цілком раціональні та єдино правильні. Це дозволило Р. Фаціо висловити обґрунтоване припущення, що соціально-комунікативні взаємозв'язки

¹ Див.: Fazio R. H. Multiple Processes by which Attitudes Guide Behavior: The Mode Model as an Integrative Framework. *Advances in Experimental Social Psychology*. 1990. Vol. 23. P. 75–109. DOI: [https://doi.org/10.1016/S0065-2601\(08\)60318-4](https://doi.org/10.1016/S0065-2601(08)60318-4).

між суб'єктами та їхні оціночні судження формуються на основі їхньої пам'яті про ті чи інші минулі явища і процеси. Ці ментальні сліди у пам'яті є об'єктом тривалого емоційного ставлення та оцінки, здійснюючи стійкий довгостроковий вплив на свідомість індивіда. Тому для того, щоб оперативно змінити сприйняття поточної ситуації та спрямувати подальшу поведінку особистості в потрібному напрямку, суб'єкту ІІСО необхідно за допомогою когнітивних імпульсів миттєво активувати в її пам'яті потрібні, заздалегідь сформовані «відносини та оцінки».

У контурі ведення гібридних воєн модель автоматичної активації пояснює феномен «сплячих» ментальних загрозоутворюючих чинників. Суб'єкт агресії може роками (через історико-хронологічний та світоглядний пріоритети) впроваджувати у пам'ять суспільства приховані образи, стереотипи чи лінії розколу. В активній фазі конфлікту через домінування телевізійних новин та алгоритми соціальних медіа запускається шоківий «спецефект», який автоматично активує ці установки з довготривалої пам'яті. Унаслідок цього когнітивні бар'єри та центральний шлях обробки інформації повністю блокуються, а індивіди починають миттєво репродукувати задані маніпулятором деструктивні реакції (паніку, агресію, відмову від спротиву) на рівні повсякденної автоматичної психології, руйнуючи стійкість нації зсередини.

Таким чином, проаналізовані сім прикладних моделей когнітивного впливу утворюють єдину, технологічно замкнену матрицю проектування та реалізації сучасних інформаційно-психологічних операцій. Вони розкривають покроковий алгоритм того, як суб'єкт гібридної війни здійснює деструктивну інтервенцію у ментальний простір соціуму – від макроструктурного планування до автоматичних нейропсихологічних реакцій окремого індивіда. У межах цієї єдиної технологічної системи моделі взаємодіють за принципом синергетичного конвеєра:

- модель каскадної активації Р. Ентмана забезпечує вертикальний спуск стратегічних маніпулятивних фреймів від керівних центрів агресора (спецслужб) через медіаплатформи до масової свідомості;
- модель двоступеневого потоку комунікації П. Лазарсфельда та Е. Каца оптимізує цей каскад у сучасному цифровому середовищі,

використовуючи локальних інфлюенсерів та мережеві W-спільноти як довірених провідників ворожих наративів углиб суспільства;

- модель триетапної зміни поведінки К. Левіна задає загальну динаміку цього процесу через фази дестабілізації («розморожування») когнітивного імунітету нації, безпосереднього впровадження («руху») деструктивних смислів та остаточного закріплення («заморожування») нових установок;

- матрична модель переконання В. Макгвайра структурує цей конвеєр як жорстку черговість психологічних ефектів, де увага й довіра аудиторії послідовно конвертуються у стійкі поведінкові стереотипи;

- модель обдуманих дій М. Фішбейна та І. Айзена демонструє механізм модифікації поведінки за допомогою штучного зміщення «суспільно прийнятних» норм, змушуючи індивіда під впливом конформізму ухвалювати вигідні маніпулятору рішення.

Головним же технологічним фіналом цієї системи є штучне блокування раціонального мислення аудиторії. Модель ймовірності ретельного оброблення інформації Р. Петті та Дж. Качіоппо у синергії з ідеями П. Сорокіна доводить, що надвисока інтенсивність цифрових інтеракцій та інформаційне перевантаження змушують мозок людини блокувати критичний («центральный») маршрут аналізу і переходити на емоційний («периферійний») шлях сприйняття. У цей момент замикається архітектура впливу через модель автоматичної активації Р. Фаціо: когнітивні імпульси агресора миттєво активують із довготривалої пам'яті заздалегідь закладені туди негативні оцінки, стереотипи й образи. Як наслідок, індивіди на рівні повсякденної автоматичної психології починають несвідомо відтворювати задані маніпулятором реакції (паніку, дезертирство, антиурядову діяльність), щиро вважаючи їх результатом власного раціонального вибору.

Усі наведені моделі прийнято розглядати як робочі в переліку тих технологій, що використовують у гібридних війнах. Причому більшість фахівців зазначають, що вони можуть застосовуватись як самостійно, так і в різній сукупності (конфігурації) з іншими моделями, утворюючи гнучкі та адаптивні комбінації залежно від стратегічного замислу.

Основною метою гібридних воєн є створення в державі, що зазнала інформаційно-психологічних ударів, глибокої політичної та економічної нестабільності. Такого роду результат отримав у спеціальній літературі найменування – «технологія керованого хаосу»¹. Через інструменти штучної поляризації суспільства та параліч системи ухвалення рішень держава-агресор зрештою безперешкодно досягає своєї фінальної мети – приводить до влади лояльний собі уряд або групу осіб, повністю підпорядковуючи суверенітет об'єкта атаки власним геополітичним інтересам.

Отже, комплексний синтез цих моделей наочно підтверджує, що сучасні ППО є не лінійними актами пропаганди, а системною інженерією людської поведінки, спрямованою на підлив суспільної стійкості, параліч державного управління та злам унікального культурного коду нації.

Сформована наприкінці ХХ століття концепція інформаційно-психологічних операцій як одного з провідних технологічних засобів гібридної війни постійно еволюціонує. Операції, спрямовані на дестабілізацію протиборчої сторони, масштабно перемістилися в кіберпростір і були послідовно інтегровані в сучасні багатовимірні моделі інформаційного та психологічного впливу. Така динаміка суттєво трансформувала у свідомості населення сприйняття та значення інформації, що надходить від традиційних і державних засобів масової інформації. Останні поступово втрачають монополію на формування порядку денного та базову функцію забезпечення стійкого комунікаційного зв'язку між інститутами влади та громадянським суспільством. Стрімкий розвиток передових технологій і поява нових цифрових форм мережевої комунікації сприяли тому, що інформаційне протиборство остаточно перетворилося на невід'ємну й перманентну частину навколишньої соціополітичної дійсності².

¹ Див.: Bolotin Y., Tur A., Yanovsky V. *Chaos: Concepts, Control and Constructive Use*. 2nd ed. Cham: Springer, 2017. XI, 281 p.

² Див.: Данильян О. Г., Дзьобань О. П. Інформаційна війна у медіапросторі сучасного суспільства. *Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія*. 2022. № 3(54). С. 11–29. DOI: <https://doi.org/10.21564/2663-5704.54.265589>.

Варто погодитися з думкою тих дослідників, які переконливо доводять, що сучасні інформаційні засоби комунікації можуть розглядатися як самостійний інструмент реалізації зовнішньої політики високотехнологічних держав¹. Враховуючи їх високу ефективність у поєднанні з передовими цифровими технологіями, такі актори отримують можливість ставити й успішно досягати стратегічних цілей, що зумовлюються замислом гібридної війни.

Водночас відсутність якісного, науково обґрунтованого знання про природу гібридної війни створює суттєві ризики недооцінювання її довгострокових наслідків. Застосування спеціальних інформаційно-психологічних операцій дозволяє державі-агресору відчутно дестабілізувати соціально-політичну обстановку як у межах конкретної країни-об'єкта, так і на рівні цілого геополітичного регіону. Новітня світова історія демонструє безліч прикладів подібних руйнівних наслідків інформаційної експансії – від масштабних гуманітарних криз до переростання внутрішньої напруженості у гарячу фазу збройного протистояння.

Так звана велика стратегія (*Grand Strategy*), яку прийнято пов'язувати зі здійсненням гібридних воєн, характеризується високим ступенем адаптивності та варіативності, що дозволяє ключовим акторам посилювати її деструктивний ефект за рахунок синергетичного поєднання різномірних засобів². Така багатовекторність дозволяє державі-агресору завдавати точкових ударів у найуразливіші координати національної безпеки – базові ціннісні орієнтири, соціокультурні коди та суспільно-політичні пріоритети цільової аудиторії держави-противника.

Сучасні технології розв'язання міждержавних протиріч безпосередньо пов'язані з онлайн-активністю громадян цих державних

¹ Див.: Алешенко В. Інформаційно-психологічне протистояння в умовах війни. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки*. 2024. Вип. 1. С. 32–37; Калініченко Б. М. Інформаційна війна: чинники ескалації та засоби протидії. Черкаси: Видавець Чабаненко Ю., 2020. 350 с.; Курбан О. Історія становлення та розвитку технологій інформаційних воєн. *Вісник Книжкової палати*. 2016. №4. С. 50–52.

² Див.: Війна як модус соціального буття в міждисциплінарному науковому дискурсі : монографія / [Л. М. Алексеєнко, Ю. Г. Борейко, А. О. Бояр та ін.] ; Аналіт. центр сучас. гуманітаристики. Харків: Право, 2026. С. 43–82.

утворень. Саме тому під час проєктування та проведення інформаційно-психологічних операцій застосовується різноманітний набір інструментальних прийомів – від комплексних кібератак до цілеспрямованих витоків конфіденційних даних, які безпосередньо загрожують архітектурі національної безпеки країни. З огляду на це, є цілком обґрунтованими твердження тих дослідників, які визначають тактику гібридної війни як закономірне продовження державної політики провідних світових акторів¹. Фокус саме на «провідних» державах зумовлений тим, що лише вони володіють усім спектром фінансових, наукових та технологічних ресурсів, необхідних для розгортання подібного впливу. Водночас критично важливим аспектом сучасної дифузії конфліктів є те, що якщо раніше існували певні моральні, етичні та нормативні обмеження, які встановлювали межі допустимого в інформаційному протиборстві, то зі стрімкою зміною технологічних спроможностей ці регуляторні бар'єри повністю розмиваються. Це призводить до небезпечного зниження рівня відповідальності держав як суб'єктів міжнародно-правових відносин та девальвації класичного інституту міжнародного права в цілому.

В умовах перманентного гібридного міждержавного протистояння важливо усвідомлювати, що інструментарій інформаційно-психологічних операцій безперервно вдосконалюватиметься й адаптуватиметься до нових технологічних реалій. Відтак будь-яка держава, яка потенційно може стати об'єктом гібридної експансії, зобов'язана здійснювати безперервний моніторинг та всебічний аналіз практики застосування ІПСО у глобальному безпековому просторі. Лише наявність такої верифікованої та актуальної інформації дозволить державі-мішені своєчасно ідентифікувати власні внутрішні вразливості та заздалегідь розробити ефективні алгоритми проактивного захисту.

Глибоке науково-теоретичне розуміння сутності та значення інформаційно-психологічних операцій у сучасних реаліях є надійною

¹ Див.: Tomasiewicz J., Pickarski M., Lipka M. Hybrid Warfare: Threats to Power Grid Infrastructure. Warsaw: Difin, 2026. 227 p.

гарантією збереження суверенітету як окремих держав, так і архітектури безпеки цілих регіонів. При цьому чинник варіативності й адаптивності має критичне значення не лише для держави-агресора під час проектування наступальних дій, а й для держави-мішені у процесі формування гнучкої, багаторівневої стратегії захисту власного когнітивного простору та реалізації незалежного зовнішньополітичного курсу.

Спеціальні інформаційно-психологічні операції посіли стабільне місце у системі інструментарію розв'язання міждержавних протиріч у сучасній міжнародній політиці. І якщо на початку XX століття протиборчі сторони здійснювали лише фрагментарні спроби в цьому напрямку, то на сучасному етапі розвитку науково-технічного прогресу ІПСО перетворилися на один із найважливіших засобів реалізації зовнішньополітичних стратегій найбільш розвинених держав світу. Посилюючи власну ефективність за рахунок новітніх кібернетичних спроможностей, суб'єкти міжнародних відносин почали активно інструменталізувати цей потенціал у контурі гібридних воєн, що дозволяє визначити інформаційно-психологічні операції як їхню ключову деструктивну складову. Водночас ІПСО доцільно розглядати і як самостійне явище сучасної політичної науки – унікальний феномен XXI століття, оскільки цифровізація соціокомунікаційного простору суттєво розширила коло недержавних та транснаціональних акторів, здатних брати участь у такому протиборстві. У прикладному аспекті проектування інформаційно-психологічних операцій, їх реалізація та протидія ним вимагають формування високотехнологічної та глибокої теоретико-методологічної бази, розвиток якої є неможливим без проведення комплексних профільних наукових досліджень.

Таким чином, усвідомлення ІПСО як складного політико-психологічного феномену XXI століття вимагає детального вивчення не лише його теоретичного базису, а й безпосереднього інженерно-технологічного контуру. Якщо загальні принципи та комунікативні моделі задають вектор когнітивного впливу, то успішність їх втілення в сучасній гібридній війні цілком залежить від прикладних меха-

нізмів цифрового середовища. Це обумовлює необхідність переходу від концептуального аналізу сутності інформаційного протистояння до детального вивчення його практичного інструментарію. Розкриття алгоритмів, за якими абстрактні стратегічні замисли перетворюються на реальні руйнівні кампанії у кіберпросторі, становить змістовне ядро наступного етапу дослідження, присвяченого аналізу архітектури, етапів проектування та методів реалізації сучасних ІПСО в цифровому медіасередовищі.

==== Список використаних джерел

1. Алещенко В. Інформаційно-психологічне протистояння в умовах війни. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки*. 2024. Вип. 1. С. 32–37.
2. Бартельова А., Рудь О. Інформаційно-психологічні операції як основна загроза інформаційній безпеці держави. *Протидія дезінформації в умовах російської агресії проти України: виклики і перспективи: тези доп. учасників міжн. наук.-практ. конф. (Анн-Арбор – Харків, 12–13 груд. 2023 р.)*; Наук.-дослід. ін-т публ. політики і соц. наук. Харків: НДІ ППСН, 2023. С. 188–190. <https://doi.org/10.32782/PPSS.2023.1.50>.
3. Війна як модус соціального буття в міждисциплінарному науковому дискурсі: монографія / [Л. М. Алексеєнко, Ю. Г. Борейко, А. О. Бояр та ін.]; Аналіт. центр сучас. гуманітаристики. Харків: Право, 2026. 338 с.
4. Данильян О. Г., Дзьобань О. П. Інформаційна війна у медіапросторі сучасного суспільства. *Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія*. 2022. № 3(54). С. 11–29. DOI: <https://doi.org/10.21564/2663–5704.54.265589>.
5. Калініченко Б. М. Інформаційна війна: чинники ескалації та засоби протидії. Черкаси: Видавець Чабаненко Ю., 2020. 350 с.
6. Колесник А. В. Інформаційно-психологічні операції та інформаційна бусифікація, як системний чинник впливу потенційного противника. URL: <https://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/49374/185907.pdf?sequence=2&isAllowed=y>.
7. Концептуальные взгляды на деятельность Вооруженных Сил Российской Федерации в информационном пространстве. Москва: Министерство

- обороны Российской Федерации, 2011. 14 с. URL: <https://info.publicintelligence.net/RU-CyberStrategy.pdf>.
8. Курбан О. Історія становлення та розвитку технологій інформаційних війн. *Вісник Книжкової палати*. 2016. № 4. С. 50–52.
 9. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 р. № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2018. № 31, ст. 241. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>.
 10. Про Стратегію інформаційної безпеки : Указ Президента України від 28 грудня 2021 р. № 685/2021.. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/6852021-41069>.
 11. Сорокин П. А. Система социологии. Т. 1. Социальная аналитика. Ч. 1. Учение о строении простейшего (родового) социального явления. Петроград: Колос, 1920. XIV, [1], 360 с.
 12. Телепов А. М., Мальков Н. В. Информационно-психологические операции Вооруженных Сил РФ: особенности становления и тенденции развития. *Культура и природа политической власти: теория и практика: сборник научных трудов* / под общ. ред. А. А. Керимова. Екатеринбург: Издательство Уральского университета, 2022. С. 139–144. URL: <https://elar.urfu.ru/handle/10995/117058>.
 13. Требін М. П. «Гібридна» війна як нова українська реальність. *Український соціум*. 2014. № 3 (50). С. 113–127.
 14. AJP-3.10. Allied Joint Doctrine for Information Operations. Edition A, Version 1. December 2015. *NATO Standard*. URL: <https://mpsotc.army.gr/wp-content/uploads/2024/03/2.-AJP-3.10-EDA-V1-E.pdf>.
 15. Arquilla J., Ronfeldt D. Swarming & the Future of Conflict. Santa Monica, CA: RAND Corporation, 2000. ix, 98 p. URL: https://www.rand.org/pubs/documented_briefings/DB311.html.
 16. Black J., Lynch A., Gustafson K., Blagden D., Paille P., Quimbire F. Multi-Domain Integration in Defence. Conceptual Approaches and Lessons from Russia, China, Iran and North Korea. Santa Monica, Calif.; Cambridge, UK: RAND Corporation, 2022. xi, 85 p. URL: https://www.rand.org/pubs/research_reports/RRA528-1.html.
 17. Bolotin Y., Tur A., Yanovsky V. Chaos: Concepts, Control and Constructive Use. 2nd ed. Cham: Springer, 2017. XI, 281 p.
 18. CAOCL's Approach to the Concept of Strategic Culture. URL: <https://www.usmcu.edu/Portals/218/CAOCL%20Strategic%20Culture%20Approach%20-%20Final%20-%20January2019.pdf>.

19. Clow R. Psychological Operations: The Need to Understand the Psychological Plane of War. *Canadian Military Journal*. 2008. Vol. 9. No. 1. P. 21–29.
20. Entman R. M. Cascading Activation: Contesting the White House's Frame After 9/11. *Political Communication*. 2003. Vol. 20, Issue 4. P. 415–432. URL: https://psresnik.github.io/ling773_sp2016/entman2003.pdf.
21. Fazio R. H. Multiple Processes by which Attitudes Guide Behavior: The Mode Model as an Integrative Framework. *Advances in Experimental Social Psychology*. 1990. Vol. 23. P. 75–109. DOI: [https://doi.org/10.1016/S0065-2601\(08\)60318-4](https://doi.org/10.1016/S0065-2601(08)60318-4).
22. Fernández-Roca Suárez C. H. Hybrid warfare and the new architecture of global power. *Digital Shield*. May 25, 2026. URL: <https://www.escudodigital.com/en/experts/opinion/hybrid-warfare-new-architecture-global-power.html>.
23. Fishbein M., Ajzen I. Belief, attitude, intention, and behavior: an introduction to theory and research. Reading, Mass.: Addison-Wesley Pub. Co., 1975. xi, 578 p.
24. Foundations of effective influence operations: a framework for enhancing Army capabilities / Eric V. Larson Richard E. Darilek, Daniel Gibran, Brian Nichiporuk, Amy Richardson, Lowell H. Schwartz, Cathryn Quantie Thurston. Santa Monica, CA: Rand Arroyo Center, 2009. xxiv, 201 p.
25. Joint Doctrine for Information Operations: Joint Publication 3–13 / Joint Chiefs of Staff. Washington, D. C.: U. S. Department of Defense, 1998. 137.p. URL: <https://nsarchive.gwu.edu/document/16820-joint-chiefs-staff-joint-publication-3-13>.
26. Katz E., Lazarsfeld P. F. Personal influence: the part played by people in the flow of mass communications / with a new introduction by Elihu Katz and a foreword by Elmo Roper. New Brunswick, N. J.: Transaction Publishers, 2006. 2nd ed. xxxiv, 400 p.
27. Kilcrease E., Jin E., Ziemba R. Containing Crisis: Strategic Concepts for Coercive Economic Statecraft on China. *Center for a New American Security (CNAS)*. URL: https://s3.us-east-1.amazonaws.com/files.cnas.org/documents/ContainingCrisis_EES_Web_2023-06-13-185746.pdf.
28. Krulak C. C. The strategic corporal: Leadership in the three-block war. *Leatherneck*. 1999. Vol. 82, No. 1. P. 14–17. URL: <https://www.mca-marines.org/wp-content/uploads/1999-Jan-The-strategic-corporal-Leadership-in-the-three-block-war.pdf>.
29. Lewin K. Frontiers in Group Dynamics: Concept, Method and Reality in Social Science; Social Equilibria and Social Change. *Human Relations*. 1947. Vol. 1, Issue 1. P. 5–41. DOI: <https://doi.org/10.1177/001872674700100103>.

30. Mazarr M. J., Bauer R. M., Casey A., Heintz S. A., Matthews L. J. The Emerging Risk of Virtual Societal Warfare: Social Manipulation in a Changing Information Environment. Santa Monica, CA: RAND Corporation, 2019. xxi, 193 p. URL: https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR2714.html.
31. McGuire W. J. Input and Output Variables Currently Promising for Constructing Persuasive Communications. *Public Communication Campaigns* / Rice R. E. and Atkin C. K., Eds. 3rd ed. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications, 2001. P. 22–48. DOI: <https://doi.org/10.4135/9781452233260.n2>.
32. Modern political warfare: current practices and possible responses / Linda Robinson, Todd C. Helmus, Raphael S. Cohen, Alireza Nader, Andrew Radin, Madeline Magnuson, Katya Migacheva. Santa Monica, Calif.: RAND Corporation, 2018. xxxi, 322 p.
33. Molander R. C., Riddile A. S., Wilson P. A. Strategic information warfare: a new face of war. Santa Monica, CA: RAND, 1996. xxiii, 90 p.
34. Paul C., Matthews M. The Russian «Firehose of Falsehood» Propaganda Model. *RAND*. July 11, 2016. URL: <https://www.rand.org/pubs/perspectives/PE198.html>.
35. Petty R. E., Cacioppo J. T. Communication and persuasion: central and peripheral routes to attitude change. New York: Springer-Verlag, 1986. xiv, 262 p.
36. Rapaille C. The culture code: an ingenious way to understand why people around the world buy and live as they do. New York: Broadway Books, 2006. x, 208 p.
37. Samkharadze Z., Chichua R. Hybrid Warfare: Theory, Tactics and Strategic Implications. *Defence and Science*. 2025. No. 4. P. 304–310. DOI: 10.61446/ds.4.2025.10477.
38. Taking Stock of RAND's Research About the Information Environment. *RAND*. URL: <https://www.rand.org/ard/topics/information-environment.html>.
39. Tomasiewicz J., Piekarski M., Lipka M. Hybrid Warfare: Threats to Power Grid Infrastructure. Warsaw: Difin, 2026. 227 p.
40. Vendil Pallin C., Westerlund F. Russia's war in Georgia: lessons and consequences. *Small Wars & Insurgencies*. 2009. Vol. 20, Issue 2. P. 400–424. DOI:10.1080/09592310902975539.
41. Vosoughi S., Roy D., Aral S. The spread of true and false news online. *Science*. 2018. Vol. 359, Issue 6380. P. 1146–1151. DOI: 10.1126/science.aap9559.

==== Авторський колектив

Алексєєнко Людмила Михайлівна, доктор економічних наук, професор, професор кафедри управління та адміністрування, Івано-Франківський навчально-науковий інститут менеджменту Західноукраїнського національного університету.

Іванченко Ольга Миколаївна, доктор юридичних наук, доцент, доцент кафедри загальної теорії права та держави, Національний університет «Одеська юридична академія».

Льницька Уляна Вікторівна, кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри політології та міжнародних відносин, Національний університет «Львівська політехніка».

Квасниця Оксана Василівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія, Західноукраїнський національний університет (м. Тернопіль).

Коннова Ніна Олексіївна, кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри міжнародних відносин і політичної філософії, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця.

Копитова Олена Сергіївна, доктор юридичних наук, старший дослідник, доцент кафедри економіко-правових дисциплін Навчально-наукового інституту права і психології, Національна академія внутрішніх справ (м. Київ).

Кравченко Олена Валентинівна, доктор історичних наук, доцент, професор кафедри міжнародних відносин і політичної філософії, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця.

Настояща Катерина Василівна, доктор соціологічних наук, доцент, завідувач Центру соціологічних досліджень, Інститут національної стійкості та безпеки; Науково-дослідний інститут українознавства Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Требін Михайло Петрович, доктор філософських наук, професор, професор кафедри міжнародних відносин і політичної філософії, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця.

Федіна Наталія Василівна, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін Навчально-наукового інституту права та правоохоронної діяльності, Львівський державний університет внутрішніх справ.

Чернишова Таїсія Олексіївна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри гуманітарних та соціальних дисциплін, Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба.

Чупрій Леонід Васильович, доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри політології та соціології, Київський столичний університет імені Бориса Грінченка.

Наукове видання

Алексесенко Людмила Михайлівна,
Іванченко Ольга Миколаївна,
Ільницька Уляна Вікторівна та ін.

ІНФОРМАЦІЙНА ВІЙНА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА СУСПІЛЬСТВО

Монографія

Редактор *Т. О. Чернишова*

Підписано до друку 28.07.2026. Формат 60×84/16.
Ум. друк. арк. 29,4. Обл.-вид. арк. 24. Тираж 100 пр. Зам. № 729

ТОВ «Видавничий дім «Право»,
вул. Харківських Дивізій, 11/2, м. Харків, Україна
Для кореспонденції: а/с 822, м. Харків, 61023, Україна
Тел.: (050) 409-08-69, (067) 574-81-20

Вебсайт: <https://pravo-izdat.com.ua>

E-mail для замовників послуг: verstka@pravo-izdat.com.ua

E-mail для покупців: sales@pravo-izdat.com.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 8024 від 05.12.2023

Виготовлено ТОВ «Промарт Плюс»,
вул. Весніна, 12, м. Харків, 61023, Україна
Тел. (097) 445-07-79

Вебсайт: <https://promart.in.ua>

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 8388 від 16.07.2025